

ESKİ DÜZEN YENİ KILIF: PONZI OYUNU

Herkes dolandırıcı olabilir ancak isminizin "dolandırıcılık" kelimesi ile eş anlamlı olmasını sağlamak için özel bir adam olmanız gerekir." *Charles Ponzi*

Bir resim, binlerce dolandırıcılığı ifade edebilir mi ?

Yakın zamanda tarihin en büyük dolandırıcılık oyununa imza atan, Bernard Madoff, insanların Ponzi sistemine karşı savunmasızlığının timsali ve finansal dolandırıcılıkların zaman içinde ne kadar az değiştiğine dair canlı bir hatırlatmadır. Peki nedir bu Ponzisistemi? Neden insanlar hala bu kandırmacanın bir parçası oluyor? Suçlu kim? Hangi faktörler rol oynuyor? Yatırımcıları korumak için neler yapılabilir ? Bu yazımızda Ponzi düzenini inceleyip bu sorulara yanıt bulmaya çalışacağız.

Charles Ponzi kimdir?

“Herkes dolandırıcı olabilir ancak isminizin “dolandırıcılık” kelimesi ile eşanlamlı olmasını sağlamak için özel bir adam olmanız gerekir.” **Charles Ponzi**

Fakir bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen Charles Ponzi, genç yaşta beri çok para kazanmak istediği bilinen bir adamdı. Bu rüyasını gerçekleştirmek için, 1900'lü yılların başında İtalya'dan ABD'ye giden Ponzi, burada bir çok vasıfsız işlerde çalıştı. Fakat 1917 yılında, hayatının dönüm noktası olacak posta kuponları ile tanışıp, bu kuponlarla ticaret yapmayı kafasına koydu. O dönemlerde, yurtdışındaki mektupların uluslararası bir cevap kuponu içermesi yaygındı ve kuponlar, anlaşmalı ülkelerde kolaylıkla nakit paraya çevrilebiliyordu. İşin Ponzi'yi ilgilendiren en önemli kısmı ise, kuponların her ülkede farklı nakit değerlerinin olmasıydı. Yani, ABD'de bir dolara alınan kupon başka bir ülkede 10 dolara kadar değer kazanabiliyordu. Bu sebeple Ponzi, ucuz olan ülkelere kupon satın alıp, daha pahalı olan ülkelere satarak bu işten

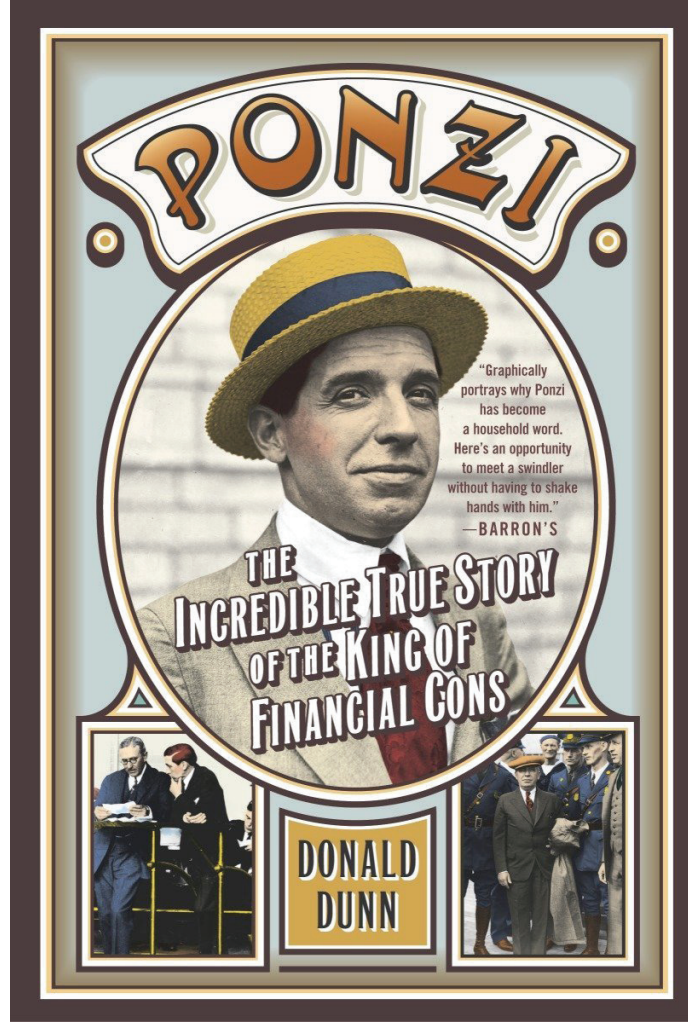
çok para kazanabileceğini anladı ve bir ofis açtı. Bunu en başlarda zeki bir oyun içerisinde devam ettiren Ponzi, daha sonraları aç gözlü davranmaya başladı. En başta yatırımcılarına %50'lik getiri vaadiyle onları kendi sistemine dahil etti. İnsanlar bu durumu kuşkuyla karşılarken, 45 gün sonra beklenen tersi oldu ve %50 getiri elde ettiler. Öte yandan bilinmeyen şey, İtalyan Finansal Büyücüsünün gerçekte bir iş yapmadığıydı. Ortada

müşterileri arasındaki güven problemlerini de beraberinde getirdi. Bu sebeple, yatırımcılar yatırdıkları paralarını geri almak istediler. Öte yandan, Ponzi, yatırımcılarının sadece %10'unun paralarını ödeyebildi ve geriye kalan yatırımcıların 15 milyon dolarını ödeyemeyince dolandırıcılıktan tutuklandı ve sahtekarlık suçundan hapse girdi. Böylelikle aslında ortada olmayan bu kârlar nedeniyle oyun daha fazla sürdürülemezmiş ve sistem kısa sürede çökmüş oldu. Ponzi Amerikan rüyasından uyanmış olsa da, o günden sonra Ponzi yöntemi veya Ponzi sistemi (finansmanı), Ponzi'nin kurguladığı dolandırıcılık örneğini açıklamak için devam etti.

Piramit Sisteminin Atası Ponzi Oyunu

Piramit yapılar ile Ponzi sisteminin benzerlikleri olmasına rağmen iki hileli sistem birbirinden farklıdır. Piramit sistemi, herhangi bir ürün veya hizmet almaksızın, her bir katılımcının, sadece bir defa belli bir para ödeyerek, diğer katılımcıların ödediği paralardan üstel olarak artan sürekliliği bir gelir elde etmesi prensibine dayanmaktadır. Bu sistem sonraları Saadet Zinciri olarak ekonomik hayatın birçok alanında kendisine yer edinmiştir. Öte yandan kuruluş açısından farkları olsa da, günümüzdeki Ponzi sistemi ile Piramit sisteminin

temelinde yatan formül aynıdır. Diğer bir deyişle, ikisinin de özünde yatırımcıların kazançlarının, diğer yatırımcılara ödendiği bir dolandırıcılık sistemi yatmaktadır. Bu nedenle yatırımcılar, sürekli büyümekte olan yatırım akışına güvenirlere. Dolayısıyla, kazançlı olduğunu düşündükleri bu sistemden kolay kolay çıkmak istemezler. Yaklaşık 10 yıl kadar önce,

sadece para sirkülasyonu vardı. Yani sistemin yürümesi için sonsuza kadar yeni insanların para yatırması gerekecekti.

1920'li yıllarda ise Ponzi'nin yaptığı işlerin yasal olup olmadığı ile ilgili haberler çıktı ve devlet daha ayrıntılı bir şekilde Ponzi'yi soruşturmaya başladı. Bu durum, elbette Ponzi ve

Wall Street'in en büyük sahtekarlık olayına imza atan ve 65 milyar dolar batıran 71 yaşındaki Bernard Madoff, tartışmasız tarihin en büyük yolsuzluklarından birini tam da bu yolla gerçekleştirdi. Öte yandan, Madoff, Ponzi oyununun temelini dayanan ve piramit mantığıyla işleyen Saadet Zinciri şirketini kurallarına göre yönetemedi ve oğulları tarafından ihbar edilerek hapse atıldı. Fakat hapse girmesiyle beraber ne yazık ki 65 milyar dolar da buharlaşmış oldu. Peki, yakın zamanda hala dünyada örnekleri görülen saadet zinciri oluşumuna insanlar neden girmeyi tercih ediyor? Türkiye'ye de damgasını v-

tarda prim ödemeleri de vadetmiştir. Her yeni üye tarafından ödenen katılım ücreti, bahsedilen kısa vadeli ve yüksek kâr oranlı kazanç olarak daha önceki üyelere ödenerek "zincir" ayakta tutulmuştur. Keza, yine 2016 yılında Kuzey Kıbrıs'ta kurulan ve Türkiye'nin gündemini sarsan son dönemin en büyük dolandırıcılık olayı Çiftlik Bank'ta internet üzerinden oynanan bir çiftlik oyununda satın alınan ve beslenen hayvanların, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde kurulan çiftliklerde üretim için kullanılacağı vaat edilmişti. Fakat geçtiğimiz aylarda, saadet zinciri prensibiyle çalıştığı ve suç örgütü olduğu iddiasıyla

de Kıbrıs'a yaklaşık 120 milyon TL gönderildiği tespit edildi. Öte yandan, Çiftlikbank'ın CEO'su Mehmet Aydın'la kırmızı bültenle aranmaktadır.

Doğrudan Satış ile Piramit Yapılar Arasındaki Farklar Nelerdir?

Öncelikle, size sunulan ürünler güvenilir ve kaliteli olup olmadığına bakmalısınız. Doğrudan satış firmaları tıpkı perakende satış yapan firmalar gibi, güvenilir kaliteli ürün ve hizmetler sunmaktadır. Eğer sunulan ürün ve hizmetin tam olarak ne

Piyasada kaliteli ürünlerini pazarlayan birçok doğrudan satış firması yer almaktadır. Peki piramit yapılarla güvenilir doğrudan satış firmalarını birbirinden nasıl ayırt edilebilir?

ran Saadet Zinciri oluşumunun hikayesi ne?

Saadet Zincirinin Türkiye'ye gelişi

Türkiye'deki en ünlü dolandırıcılık hikâyeleri, Titan Saadet Zinciri (Tİ-TAN Uluslararası Bilgi İşlem ve Matematiksel Kazanç Sistemleri Ticaret Danışmanlık Hizmeti) isimli Ponzi oyunu sistemin üzerine kurulmuştur. Bir katılım ücreti karşılığında üyelerine kısa vadede son derece yüksek kâr oranları sunan Titan Saadet Zinciri, katılımcılarına zincire dâhil ettikleri her yeni üye için de belirli mik-

başlatılan soruşturma kapsamında şirketin mal varlığına el konuldu ve yetkililer tutuklandı. Sermaye Piyasası Kurulu, Çiftlik Bank hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunduğunu duyurdu. SPK'dan yapılan açıklamaya göre, Çiftlik Bank sistemi için piramit yapı (satış sistemi) değerlendirildi. SPK tarafından hazırlanan rapora göre, Çiftlik Bank, 2016-2017 arasında 77 bin 843 kişiden toplam 511,7 milyon TL düzeyinde bir para topladı. 62 bin 877 kişiye 398,3 milyon TL ödeme yaptı. Kalan 113,4 milyon TL Kuzey Kıbrıs'a aktarıldı. Papara dışında G-pay ve Epin gibi ödeme sistemlerinden

olduğu açıklanmıyorsa dikkat etmek gerekmektedir. Çoğu zaman yasal olmayan piramit yapıların, satış yaptıkları ürün ve hizmetlerin fiyatı gerçek değerini yansıtmaz. Eğer ki yapılan sunum sırasında, vurgulamalar ürün yerine, yeni kişilerin sisteme dahil edilmesi üzerineyse prim ödemeleri veya ödülleri siz veya takımınızın yaptığı satışlar üzerinden değil, takımınıza yeni katılan kişiler üzerinden hesaplanıyorsa, çok büyük ihtimalle piramit yapıyla karşı karşıyasınız demektir.

Piramit yapılar genelde kısa zamanda büyük kazançlar vaat ederler. Ne

kadar cazip bir teklif olursa olsun dikkatli olmak gerekir. Doğrudan satış sistemi, gerçek ürünlerin, gerçek kişilere satılması üzerine kuruludur. Doğrudan satış şirketleri, size sadece ilk satış sırasında kullanacağınız ürünleri satar. Bu ürünleri normal satış fiyatından ya da belli bir indirimle size sunarlar. Ayrıca doğrudan satış firmaları, ürünlerin son kullanım tarihi geçmediği sürece paranızı geri ödeyerek ürün iadesini kabul eder. Ancak piramit yapılar sisteme dahil olmanız için bir ücret isterler veya iade edilemeyen ürün setleri satarlar. Hem katılım ücreti hem de ürün setleri ürünlerin piyasa değerinin çok üstündedir.

Doğrudan satış programları, iş dünyasının kullandığı pazarlama prensiplerini kullanır. Eğer pazarlama planı veya prim sistemi anlaşılması çok güç ve karmaşık dikkatli olmalısınız.

Unutmayın! Yasal Doğrudan Satış Firmaları devamlı yapılardır. Tüm ticari firmalar gibi kar elde ettikleri müddetçe faaliyetlerine devam ederler. Piramit yapılar ise geçici yapılardır. Ticari faaliyet göstermezler

ve kazanç sadece sisteme yeni üye girişiyle mümkün olur. Ancak, bir süre sonra sisteme eski üyelerin kazanç sağlamasına yetecek düzeyde yeni üye giremeyeceği için sonuçta faaliyetine son verirler ve piramidin altındaki üyeler mutlaka zarar eder. Sonra pişman olmamak için piramit yapılar karşı dikkatli olun.

Bu hikayelerden nasıl bir ders çıkarmalıyız?

Esas itibarıyla Ponzi oyunu içerisinde girişimci gibi görünen ve aslında hiçbir şey üretmeyen bu insanlar, yüksek kar vaatleriyle insanları kandıran ve faaliyetlerini meşru bir zemine oturtmaya çalışan hilekârlardır. Bir sistemde kısa sürede yüksek kâr vaad ediliyorsa bunun kaynağı mutlaka araştırılmalıdır. Çünkü sorunun büyük kısmı insanların gelir modelini anlamadıkları bir sistemi yeterince araştırıp incelemeyen güvenmelerinde yatmaktadır. Bu sebeple, İnsanları kandırabilmek için şekilden şekile bürünen Ponzi Sistemlerini önlemek ve insanlarda farkındalık yaratmak, onları bilinçlendirmek oldukça büyük bir önem teşkil etmektedir. Ayrıca,

devletin ilgili birimlerinin gerekli denetimi yapmadan ruhsat vermemesi gerekmektedir. Ruhsat sonrasında ise gerekli denetimlerin düzenli aralıklarla yapılması, şirket hesaplarının denetimde tutularak para giriş çıkışlarının kontrolünün sağlanması önem arz eden bir diğer konudur. Yukarıda da anlatıldığı üzere, Titan Saadet Zinciri, Çiftlikbank ve buna benzer Ponzi sistemine dayanan uygulamalar ülkemize oldukça büyük zararlar vermişlerdir. Bu nedenle sorgulayıcı ve kuşkucu bir yaklaşım geliştirmek ve bu tarz oluşumların özüne inmek her zaman kurtarıcı olacaktır.

Kaynakça

Pyramids, Ponzisandfraudprevention: lessonsfrom a casestudy Stacie-Bosleyand Maggie Knorr Hamline University, Saint Paul, Minnesota, USA

New dogs, oldtricks. Why do Ponzischemesucceed? Mervyn K. Lewis University of South Australia, Australia

Ponzi sistemi
ile Piramit
sisteminin
temelinde
yatan formül
aynıdır.

